

UMĚNÍ ZBLÍZKA I NA DÁLKU
STUDIJNÍ LISTY PRO STŘEDNÍ ŠKOLY

NGP

SAMOTA

Jak jste se v době přísné karantény cítili a jak se cítíte v současných dnech?

Jak se proměnil váš společenský život?

Chybí vám nebo přebývá vám něco?

Možná na vás občas dolehne samota, která je věrnou průvodkyní všech lidí od nepaměti. Jednou jako vyhledávaná společnice, jednou jako nevítaný host. Podívejme se, jak téma samoty zpracovávali někteří umělci napříč staletími.

Vezměte si čistý papír a propisku, nastavte si stopky na 5 minut. Pište po celou dobu na téma samota. Cokoliv, co vás k němu napadne, co vám přijde na mysl, v celých větách, bez přestání a bez zpětné kontroly. Když vám dojde inspirace, nepřestávejte psát, pište dále, cokoliv, než se vaše mysl zase k tématu vrátí.

Po zapsání podtrhujte pasáže, které dle vás nejlépe vypovídají o tématu. Objevilo se v textu více úhlů nahlížení na samotu? Zvýrazněte je také.

Seznamte se s díly, jež jsme k tématu vybrali...

BÝT SÁM A ZRAZEN

Zažili jste už někdy opuštěnost nebo zradu? Pravděpodobně ano, těžko bychom našli člověka, který by se během svého života s něčím podobným nesetkal. Možná právě proto tato závažná témata lákala ke znázornění mnohé umělce napříč staletími. Na uvedených uměleckých dílech (z doby středověku, baroka a 19. stol.) si můžete prohlédnout, jak bylo toto téma v minulosti nejčastěji zpracováno.

- ¹ Mistr Třeboňského oltáře, Kristus na hoře Olivetské, po roce 1380
- ² Matyáš Bernard Braun, Ukřižovaný, po roce 1720
- ³ Emanuel Krescenc Liška, Bud' vůle Tvá!, 1886

Patrně vás nepřekvapí, že hlavním zdrojem inspirace byla Bible a v ní zpracované umučení a ukřižování Ježíše Krista. I když byla křesťanská témata hlavním zdrojem inspirace ve středověku a částečně i v baroku, objevujeme je v menší míře i v dalších stoletích.

Podle Bible Kristus během svého pozemského života prožil tu největší osamělost, kterou může člověk zažít. V Getsemanské zahradě, před ukřižováním, se modlil v úzkosti k Bohu, aby ho zbavil utrpení. Své učedníky prosil, aby se k jeho modlitbě připojili, ti ale usnuli. Většina jeho přátel se polekala a utekla. Největší osamocení pak Ježíš pocítil v okamžiku ukřižování, kdy zvolal "Bože můj, proč jsi mě opustil?" (Evangelium sv. Matouše, kap. 27, sv. Marka, kap. 15)

Vyber si jedno dílo a zkus si představit, jaká hudba by k němu dobře ladila. Jde o starou hudbu a nebo moderní?

BÝT VYHNÁN A VYLOUČEN

Naštvali jste někdy rodiče tak moc, že vás poslali do vašeho pokoje nebo vyhodili od stolu? Rozčílili jste svého učitele natolik, že vás vykázal po zbytek hodiny ze třídy? Jak jste se při tom cítili – byl to vztek, ponížení, pocit osamocení, nebo naopak úleva? Prohlédněte si ukázky děl z různých období na téma samoty při vyhnání a vyvržení ze společnosti. Přemýšlejte, co je dílům společné.

⁴ Ignác Raab, Hagar a Ismael na poušti, asi 1760–1770

První obraz zachycuje biblický příběh, který namaloval rokokový malíř Ignác Raab. Sára věnuje svému muži služku Hagar, aby s ní zplodil syna, protože sama nemůže mít děti. Pak se stane zázrak a Sára porodí syna Izáka. Děti obou matek se škorpí. Hagarin syn se posmívá Izákovi, až jejich společný otec Abraham vyžene Hagar a Ismaela z domu. Náhle se z nich stávají vyvrženci bez rodiny a bez přátel. Putují pouští bez jídla a pití, bojují o holý život a všude je obklopuje samota (kniha Genesis 2). Pociť osamocení ve vyhnanství od rodiny a sociálního zázemí, navíc s malým dítětem, které již téměř umírá žízni, zažívali lidé v dobách dávných i nedávných. Vzpomeňme na holocaust, vyhnání Němců z Československa po druhé světové válce ad. Nucená migrace etnických skupin probíhala na mnoha místech světa dříve a děje se v různých koutech světa bohužel i nyní.

5 Emanuel Krescenc Liška, Kain, 1885

6 Gabriel von Max, Jidáš, 1875

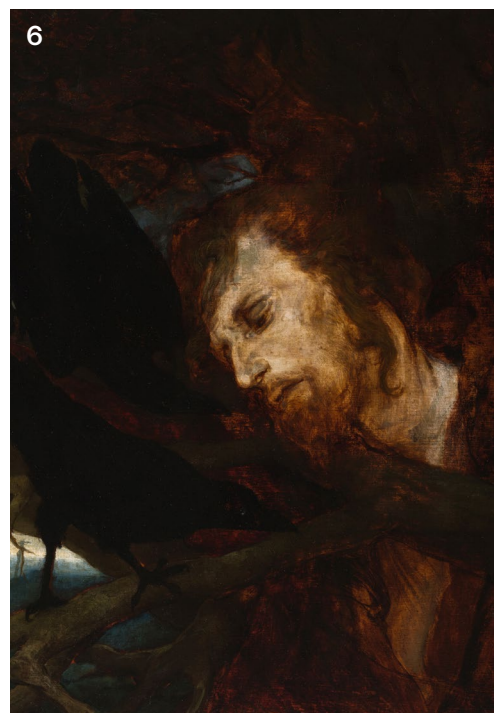
Biblické příběhy – jeden ze Starého a druhý z Nového zákona, přibližují dva antihrdiny – Kaina a Jidáše, představené na dalších vybraných obrazech. Námět není koncem 19. století neobvyklý. Antihrdina (záporná postava) překračuje zákon či dobré mravy, a dostává se tím do konfliktu se společností. Uzavírá se do samoty jen se svými nesnesitelnými výčitkami svědomí, které mohou vést až k sebevraždě.

Kain byl synem Adama a Evy. Zabil svého mladšího bratra Ábela a musel za trest s touto vinou žít dlouhá léta jako vyhnanec a tulák. Aby ho všichni poznali, vtiskl mu Bůh na čelo tzv. Kainovo znamení (kniha Genesis 4).

Jidáš Iškariotský byl jedním z dvanácti apoštolů, kteří následovali Krista. Zradil ho za třicet stříbrných, což pak vedlo ke Kristovu ukřižování. Jidáš trpěl velkými výčitkami, šel peníze vrátit a nakonec se oběsil (Evangelium sv. Matouše, kap. 26 a 27).

Tématem představených obrazů jsou hrdinové a antihrdinové. Koho ve svém okolí považuješ za hrdinu a koho ne?

ÚMYSLNĚ UNIKNOUT OD SPOLEČNOSTI

Schovali jste se někdy někam a úmyslně za sebou na pár hodin zavřeli pomyslné dveře do světa? Co vás k tomu vedlo a jak vám přitom bylo?

⁷ Jusepe de Ribera, Sv. Jeroným, 1646

⁸ Jan Mlčoch, Zavěšení – velký spánek, 1974

Únik do samoty nemusí být vždy nucený. Naopak může jít o dobrovolné rozhodnutí. Lidé v minulosti i dnes někdy touží být o samotě jen se svými myšlenkami, modlitbami či meditacemi, lépe se pak soustředí na duchovní věci, například na svou víru v Boha. Nikdo je neruší, jako nás dnes v běžný den ruší lidé, sociální sítě, povinnosti... Vše nás rozptyluje od nás samých.

O této cestě do dobrovolné samoty mluví například obraz od Jusepe de Ribery zobrazující sv. Jeronýma, který se odebral do ústraní, aby se věnoval meditaci a překladům biblických textů do latiny. Obraz je ve snaze sv. Jeronýma dosáhnout odloučení od okolí blízky performanci Jana Mlčocha, který nezávislost na vnějším světě ve svém *Zavěšení – velkém spánku* dovedl na samu hranici možností. Zavěšený se zavázanýma očima a zacpanýma ušima se maximálně vzdálil veškeré každodennosti světa kolem sebe. Jindy Mlčoch ohledával téma izolace a odcházení od lidí, např. při akci *Výstup na horu Kotel*, kdy na krkonošskou horu úmyslně stoupal sám a ve velmi nepříznivém počasí.

Jakou samotu vyhledáváte nejraději vy? Riberovu, Mlčochovu nebo úplně jinou?

JÍT OSAMOCENĚ ZA SVÝMI SNY A CÍLI

Cítili jste se někdy opuštěni ve svém snažení? Sami, nepochopeni okolím? Stáli jste před rozhodnutím prosadit svůj cíl navzdory neporozumění okolí?

⁹ Hippolyt Soběslav Pinkas, V ateliéru, 1854

¹⁰ Bohumil Kubišta, Sv. Šebestián, 1912

Padesát osm let dělí od sebe obrazy *V ateliéru* (1854) od Hippolyta Soběslava Pinkase a *Sv. Šebestiána* (1912) Bohumila Kubišty. Každý umělec se zhostil cíle představit sám sebe ve složité konfrontaci se současnými úkoly jinak. Pinkas namaloval obraz ve svých šestadvaceti letech necelé tři týdny po svém příjezdu do Paříže, města, které v té době až do druhé světové války určovalo trendy nejen v oblasti umění. Ztvárnil existenční stav umělce, který se ocitl sám v anonymní velkoměstské společnosti, uzavřen ve svém příbytku. Druhý z představovaných děl, zobrazující sv. Šebestiána, namaloval Bohumil Kubišta, když mu bylo dvacet osm let. Lze ho chápat jako symbolické vyjádření (symbolický autoportrét) přisuzující modernímu umělci, tedy jemu samému, roli novodobého mučedníka v boji proti nepochopení a posměchu veřejnosti, kritiky i přátel. Kubišta v době práce na obraze prožíval velmi složitou životní etapu a jeho situaci odráží i barevnost obrazu, která v jeho vlastní barevné symbolice hovoří o životě a smrti. Oba obrazy jsou současně vzdáleny tradičnímu pojetí malířského (auto)portrétu, pro nějž je typické zachycení mistra před malířským stojanem, s paletou a štětcem v ruce.

Prohlédněte si pozorně obraz *V ateliéru* a zkuste zaujmout stejný postoj jako umělec. Jak se cítíte? Zkuste totéž i u druhého obrazu. Proměnil se váš pocit? A jak?

Vraťte se nyní k prvnímu úkolu. Vidíte nějaké styčné body mezi svým psaním na téma samota a představenými uměleckými díly?

Vzpomeňte si jaké to bylo nebo jaké to je, když se cítíte sami. Jak by se dala vaše samota představit? Vyberte dílo ze sbírek umění dostupných online na sbirky.ngprague.cz a zkuste vyhledat metaforu své vlastní samoty v zobrazeních krajiny napříč celou sbírkou. Z obrazu nebo grafiky můžete vybrat také jen detail. Jiným prostředkem vašeho vyjádření může být fotografie. Vyhledejte doma místo, které pro vás téma samoty symbolizuje nebo rozvíjí a vyfotografujte ho. K vybranému dílu, jeho detailu nebo své fotografii můžete přidat slovní komentář.

HLEDÁTE DALŠÍ PŘÍSPĚVKY K TÉMATU SAMOTA, NEBO NAOPAK CESTU, JAK SAMOTU LÉPE ZVLÁDNOUT?

Doporučujeme zamyšlení nad samotou filozofky Anny Hogenové v pořadu ArtCafé na Českém rozhlasu Vltava (začátek v čase 6'17"), nebo pravidelný pořad Radia Wave Vzkazy ze Samotky, do kterého můžete přispět svými postřehy osobně a vyslechnout reflexi odborníka na závěr.

A KDE HLEDAT SAMOTU V LITERATUŘE?

Sylvie Plathová, Pod skleněným zvonem

Aleš Palán, Raději zešílet v divočině

Timothée de Fombelle, Vango

Knut Hamsun, Hlad

STUDIJNÍ LISTY

UMĚNÍ ZBLÍZKA I NA DÁLKU – SAMOTA

Programové oddělení Národní galerie Praha

[ngprague.cz/oddeleni-vzdelavani](https://www.ngprague.cz/oddeleni-vzdelavani)

AUTORKY STUDIJNÍHO MATERIÁLU

Marina Hořínková, Jana Klímová, Hana Rosenkrancová,

Lucie Štůlová Vobořilová (edukátorky NGP)

PUBLIKOVÁNO

5/2020 www.ngprague.cz